

اعداد چه می گویند؟

منطق اقتصادی توافق تهران- پکن

صادرات به چین را می توان ۳ برابر کرد

چین با بیش از ۲۲۰ کشور جهان تجارت می کند و آمریکا، ژاپن، کره شمالی، هنگ کنگ، تایوان، ویتنام، آلمان، آفریقا، استرالیا، مالزی، برزیل، روسیه، تایلند، انگلیس و هلند ۱۵ شریک بزرگ تجاری چین هستند. در دورانی که تحریم های ظالمانه آمریکا و دیگر کشورهای اروپایی بر ایران اعمال می شد چین مهم ترین شریک تجاری ایران بوده است اما در مقابل ایران در رتبه ۴۷ شرکای تجاری این کشور قرار دارد. چندی پیش در همین مورد حمید زادبوم، رئیس سازمان توسعه و تجارت عنوان کرد: «چین را به عنوان یک کشور نباید نگاه کرد بلکه باید به عنوان یک قاره و اقتصاد مهم به آن نگاه کرد، زیرا چین یک میلیارد و ۴۰۰ میلیون نفر جمعیت دارد که بیش از ۳۰۰ میلیون نفر از این جمعیت افراد مرفه ای هستند که در سطح رفهان جهانی قرار دارند ضمن اینکه تقاضا برای کالاهای تجاری در این کشور بسیار بالاست و اگر کسی برای کالایی بتواند بازاری در چین پیدا کند تقاضای بسیار بالایی برای وی ایجاد خواهد شد. در سال ۹۹ حدود ۹ میلیارد دلار صادرات به چین داشتیم که با توجه به ظرفیت های موجود این میزان تا ۳ برابر یعنی ۲۷ میلیارد دلار قابل افزایش است.»

اعداد شگفت انگیز در سرمایه گذاری چینی ها

گفته شد که برخلاف اظهار نظر های متعدد و متناقض، ایران به رغم ظرفیت های بسیار بالا، شریک اصلی تجارت چین نبوده اما با مدنظر قراردادن برخی سیاست ها می تواند باشد. ایران برای رسیدن به این نیازمند جذب سرمایه گذاری طرف چینی است. سرمایه گذاری در کشور ما در یک دهه اخیر آمار جالبی نداشته است و بر اساس گمانه زنی ها بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار از ابتدای سال ۹۰ تا به حال از کشور خارج شده است. کشور ما با توجه به بی ثباتی های پی درپی اقتصادی و ریسک های سیاسی مدت هاست در رادر سرمایه گذاران خارجی قرار ندارد و این سند همکاری می تواند سرمایه های جدیدی را راهی اقتصاد کشور کند. در ضمیمه یک این پیش نویس صراحتا از سرمایه گذاری چینی ها در بخش های مختلف اقتصادی سخن گفته شده و بر اساس گمانه زنی های غیررسمی میزان آن در حدود ۴۰۰ میلیارد دلار خواهد بود. نکته قابل توجه اشتیاق چینی ها به تامین مالی و سرمایه گذاری در پروژه های کشور است که در سال های اخیر نیز نمود داشته است. به عنوان مثال مدیران شرکت سیتیک تراست در سال ۹۶ با سفر به ایران اعلام کردند که آماده ارائه ۱۰ میلیارد دلار در قالب فاینانس به ایران جهت تامین مالی طرح های معدنی و صنایع معدنی هستند. از سویی دیگر در صورت واقعی بودن رقم ۴۰۰ میلیارد دلار سرمایه گذاری چین در ایران، این رقم بسیار قابل توجه و چشمگیر خواهد بود چرا که بررسی آمارهای نشان می دهد طی ۱۵ سال اخیر (از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹) کل سرمایه گذاری خارجی جذب شده در ایران تنها ۳۹ میلیارد دلار یا معادل حدود ۱۰ درصد رقم مذکور بوده است.

امکان گسترش صنایع نفتی وجود دارد

چین به دنبال یک منبع تامین انرژی مطمئن و بلندمدت است تا تنوع سبد واردات انرژی خود را افزایش و ریسک احتمالی ای که شاید به وسیله آمریکا و تحریم هایش ایجاد شود را کاهش دهد. سال گذشته سهم ایران از واردات نفت چین تنها ۴ درصد بوده، در حالی که عربستان و روسیه در حال افزایش سهم خود از بازار نفت چین هستند. در این قراردادهای حاصل از این سند ایران می تواند متعهد به تامین نفت خام مورد نیاز چینی ها شود و در عوض آنها را به توسعه زیرساخت های ایران مخصوصا زیرساخت های نفتی متعهد کند. در سند پیش نویس به تشویق شرکت های طرفین برای توسعه میادین نفتی ایران از طریق سرمایه گذاری و همچنین مشارکت در ساخت و تجهیز مخازن ذخیره سازی نفت و فرآورده های نفتی در ایران اشاره شده است. همچنین در یکی از بندها از افزایش صادرات محصولات پتروشیمی ایران نیز سخن به میان آمده است. بنابراین برنامه جامع همکاری های ۲۵ ساله ایران و چین فرصت خوبی برای که اثر کردن تحریم ها و سرعت بخشیدن به توسعه زیرساخت ها و تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت است.

روای جاده ابریشم محقق می شود؟

یکی از مشکلات جدی ایران در تجارت بین الملل و آسیب پذیری از تحریم ها، حمل و نقل و اتصال به کریدورهای حمل و نقلی است. کریدورهای انتقالی تنها مسیر رفت و برگشت ساده میان چند کشور نیست. زمانی که شبکه کریدورهای مشخصی میان کشورها وجود داشته باشد، در واقع بازارهایی آشنا، با دسترسی آسان و شناخته شده ای برای بازرگانان به وجود می آید. کریدور اقتصادی چین- مغولستان- روسیه از نمونه های موفق است. کشور ما هر چه سریع تر باید کریدور شرقی- غربی (از لاذقیه به خسروی، تهران، نائین، زاهدان، آسیای میانه و چین) و کریدور شمال- جنوب (از چابهار، به شرق خزر و از بندرعباس به غرب خزر) را فعال کند تا بتواند در نقشه راه های تجارت جهانی جایگاه ویژه پیدا کند. حال توافق با چین که به شدت به دنبال ایجاد چنین زیرساخت هایی در جهان است می تواند ایران را با جذب فناوری و سرمایه و... در این زمینه یاری دهد. در سند پیش نویس نیز در بند اول اقدامات اجرایی میان مدت و بلندمدت به حمایت و توسعه فعالیت های مربوط به ترانزیت کالا و حمل و نقل از طریق کریدور شمال جنوب، بندر چابهار و بندر کاسپین- چین- قزاقستان- ترکمنستان- ایران) اشاره شده است.

توسعه بنادر در لیست اقدامات میان مدت

برخلاف موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد کشور در منطقه، بنادر کشور نتوانسته به عنوان یک پل ارتباطی بین کشورهای منطقه و کشورهای فرامنطقه ای عمل کنند، به طوری که بررسی های آماری نشان می دهد حجم کالای جابه جا شده توسط یک بندر کشور امارات (بندر جبل علی) تقریبا پنج برابر کل کالای جابه جا شده توسط ۲۰ بندر بازرگانی ایران است. ظرفیت بلااستفاده یا خالی بنادر کشور درحالی است که حجم کالاهای وارداتی ۱۵ کشور همسایه ایران در سال ۲۰۲۰ بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار بوده که سهم ایران از این بازار تنها ۲ درصد است. در لیست اقدامات میان مدت سند همکاری ۲۵ ساله، تجهیز و توسعه بنادر منتخب با هدف ایجاد مراکز صنعتی، فناوری و پتروشیمی عنوان شده است که می تواند به فرصت بسیار مناسبی برای انعقاد قراردادهای زیرساختی در بنادر کشور منتج شود. در این زمینه ایجاد هاب حمل و نقلی می تواند برای ایران درآمدزایی قابل توجهی داشته و موجب توسعه بنادر شود. نمونه جالب توجه در این خصوص، درآمد ۲۷ میلیارد دلاری صنعت باتکرینگ (سوخت رسانی و خدمات رسانی به کشتی ها) از عبور سالانه ۵۱ هزار کشتی از خلیج فارس است که در حال حاضر ایران سهم چندانی از آن نداشته و عمده آن عاید بندر فجیره امارات می شود. بنابراین، توسعه بنادر ایران می تواند در توسعه کشور و استان های مرزی نقش بسیار اساسی بازی کند.

واسطه ای و سرمایه هستند که برای تکمیل صنایع میانی و بالادستی به شدت به آنها نیازمند هستیم. چین به عنوان اقتصادی که پیش بینی می شود تا سال ۲۰۳۰ به اقتصاد اول دنیا تبدیل شود، به واردات مواد خام مانند نفت وابسته است و در مقابل صادر کننده کالاهای سرمایه ای و مصرفی خواهد بود و این سیاست را نه تنها در مقابل ایران بلکه در مقابل مابقی کشورها نیز در نظر گرفته است. از سال ۲۰۱۵ به بعد تراز شادی های مذاکرات برجام نشان دادند. این درحالی است که بررسی ها نشان می دهد ایران نه تنها جایگاه بالایی در مبادلات اقتصادی با چین در مقایسه با دیگر کشورها ندارد بلکه ارتباط اقتصادی کشورها با چین برای عمده آنها ثمر بخش بوده است. برای نمونه منافع فراوانی که رژیم صهیونیستی، امارات متحده، عربستان و بحرین، از قبل پیوندهای اقتصادی با چین نصب شان شده است را می توان نام برد. با توجه به آمار تجارت و همکاری های اقتصادی چینی ها با همسایگان ایران می توان به این نتیجه رسید که حجم تجارت ۸ کشور همسایه؛ روسیه، عربستان، امارات، عراق، ترکیه، قزاقستان، عمان و پاکستان با چین از رابطه تهران- پکن در سال ۲۰۲۰ بیشتر بوده است. براساس آمارها مجموع تجارت خارجی چین با روسیه، عربستان و امارات در سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۶۷۰، ۱۰۷ و ۴۹ میلیارد دلار بوده است که چندین برابر ارزش تجارت ایران و چین است.

کل ارزش تجارت چین و ایران در پایان سال ۲۰۲۰ در حدود ۱۴ میلیارد دلار بوده که در رتبه بندی شرکات با چین در مقایسه با ۱۵ کشور همسایه در جایگاه نهم قرار دارد. به عبارت دیگر از مجموع تجارت ۳۸۶ میلیارد دلاری چینی ها با ۱۵ کشور همسایه ما و ایران تنها ۳۷ درصد سهم تجارت با ایران بوده است. این درحالی است که کشور ما باید با توجه به نقش ژئوپلیتیک خود در جاده ابریشم روابط اقتصادی و بین الملل خود با چین را بیش از گذشته کند. در روزهایی که ما در هیاهوی مخالفت یا موافقت با سند همکاری تهران و پکن بودیم، وانگ پی، رئیس جمهور چین تنها در حد فاصل ۲۴ تا ۳۰ مارس با سفر به چهار کشور همسایه؛ ترکیه، عربستان، امارات و بحرین نیز قراردادهای اقتصادی متفاوتی را به امضا رساند.

تراز تجاری ایران (صادرات غیرنفتی) و چین از سال ۱۳۹۵ تا پایان سال ۱۳۹۹ (میلیون دلار)					
سال	صادرات ایران به چین	واردات ایران از چین	حجم کل تجارت دو کشور	تراز تجاری	مجموع صادرات ایران
۱۳۹۹	۸,۰۹۹	۸,۷۹۱	۱۶,۸۹۰	-۶۹۳	۳۴,۱۹۸
۱۳۹۸	۹,۶۲۰	۱۰,۹۷۴	۲۰,۵۹۵	-۱,۳۵۴	۳۵,۳۹۸
۱۳۹۷	۹,۲۰۹	۱۰,۰۳۹	۱۹,۲۴۸	-۸۳۰	۴۴,۳۱۰
۱۳۹۶	۹,۰۱۲	۱۳,۱۲۴	۲۲,۱۳۶	-۴,۱۱۱	۴۶,۷۷۴
۱۳۹۵	۸,۳۷۰	۱۰,۶۹۶	۱۹,۰۶۶	-۲,۳۲۷	۴۳,۸۲۷

رتبه بندی شرکای تجاری چین بر اساس ارزش کل تجارت انجام شده در سال ۲۰۲۰ (میلیون دلار)				
رتبه	نام کشور	ارزش صادرات	ارزش واردات	کل ارزش تجارت
۱	آمریکا	۴۵۱,۸۱۳	۱۳۴,۹۰۸	۵۸۶,۷۲۱
۲	ژاپن	۱۴۲,۶۶۴	۱۷۴,۸۲۴	۳۱۷,۵۳۸
۳	کره جنوبی	۱۱۲,۵۰۵	۱۷۲,۷۶۰	۲۸۵,۲۶۴
۴	هنگ کنگ	۲۷۲,۶۵۹	۶,۹۸۴	۲۷۹,۶۴۲
۵	تایوان	۶۰,۱۴۲	۲۰۰,۶۶۴	۲۶۰,۸۰۶
۶	ویتنام	۱۱۳,۸۱۴	۷۸,۴۷۵	۱۹۲,۲۸۹
۷	آلمان	۸۶,۸۲۵	۱۰۵,۲۶۱	۱۹۲,۰۸۶
۸	استرالیا	۵۳,۴۸۲	۱۱۴,۸۳۷	۱۶۸,۳۱۹
۹	مالزی	۵۶,۴۲۸	۷۴,۷۳۳	۱۳۱,۱۶۱
۱۰	برزیل	۳۴,۹۵۷	۸۴,۰۸۴	۱۱۹,۰۴۰
۱۱	روسیه	۵۰,۵۸۵	۵۷,۱۸۱	۱۰۷,۷۶۵
۱۲	تایلند	۵۰,۵۲۷	۴۸,۰۹۸	۹۸,۶۲۵
۱۳	انگلیس	۷۲,۰۶۰	۱۹,۷۶۳	۹۲,۳۶۹
۱۴	هلند	۷۹,۰۱۱	۱۲,۷۸۷	۹۱,۷۹۸
۱۹	عربستان	۲۸,۰۹۹	۳۹,۰۳۳	۶۷,۱۳۲
۲۵	امارات متحده عربی	۳۲,۳۰۷	۱۶,۸۶۹	۴۹,۱۷۶
۳۰	عراق	۱۰,۹۲۴	۱۹,۲۵۳	۳۰,۱۷۷
۳۲	ترکیه	۲۰,۳۵۷	۳,۷۱۷	۲۴,۰۷۳
۳۵	قزاقستان	۱۱,۷۰۷	۹,۷۳۹	۲۱,۴۴۷
۳۹	عمان	۳۰,۰۹۱	۱۵,۵۵۲	۱۸,۶۴۳
۴۴	پاکستان	۱۵,۳۶۷	۲,۱۵۳	۱۷,۴۹۰
۴۷	ایران	۸,۵۱۰	۶,۴۰۲	۱۴,۹۱۲
۵۰	کویت	۳,۵۷۹	۱۰,۷۰۷	۱۴,۲۸۶
۵۵	قطر	۲,۶۳۳	۸,۲۷۱	۱۰,۹۰۴
۷۱	ترکمنستان	۴۴۵	۶۰,۰۷۱	۶,۵۱۶
۱۱۵	جمهوری آذربایجان	۶۱۸	۶۸۳	۱,۳۰۱
۱۱۷	بحرین	۱,۱۲۰	۱۴۶	۱,۲۶۶
۱۲۸	ارمنستان	۲۲۳	۷۷۲	۹۹۵
۱۴۸	افغانستان	۵۰۱	۵۵	۵۵۵

مرتضی عبدالحسینی

روژنامه نگار

این روزها همه جاس صحبت از سند ۲۵ ساله ایران و چین است که با واکنش های متفاوتی در محافل مختلف به ویژه در میان عامه مردم مواجه شده است. بعضی ها خیلی بدبینانه به آن نگرسته و از لفظ فروش کشور، جزیره کیش و... استفاده کرده اند که این برداشت ها به سرعت در فضای مجازی دست به دست شده است. در مقابل بعضی به ویژه با دید کارشناسی به آن می نگرند و آن را منافع و استقلال ملی نمی دانند. این تفاهنامه در حال حاضر صرفا در حد «نقشه راه» و «برنامه اقدام» است که تعداد صفحات پیش نویس منتشر شده حدود ۲۰ صفحه است. پیش نویس این سند ۹ بند دارد و ۳ بند تحت عنوان های؛ «اهداف اساسی»، «عناوین اصلی برنامه ها» و «اقدامات اجرایی» به صورت ضمیمه به آن اضافه شده است. بنابراین آنچه در این تفاهنامه وجود دارد متضمن بار حقوقی و اجرایی برای طرفین نیست و تنها درپچه ای برای گسترش همکاری های اقتصادی، امنیتی در آینده است. چین، اقتصاد دوم جهان در حال حاضر و احتمالا اقتصاد اول جهان در سال های نه چندان دور باشد و بازار بسیار بزرگی برای کالاهای ایرانی و از طرفی ظرفیت بسیار عظیمی برای توسعه همکاری های اقتصادی با ایران دارد. در حد فاصل ۲۴ تا ۳۰ مارس که گروه های مختلف داخلی مشغول منفی بافی از این تفاهنامه بودند، چین به بستن قراردادهای اقتصادی خود با بحرین، عربستان، ترکیه و... ادامه داد و تعداد قراردادهای خود با کشورهای دیگر را به عدد ۸۰ رساند. براساس آمارها و برخلاف دید عموم که ایران را مستعمره کالاهای چینی در آینده می دانند، کشورهای همسایه ایران تجارت گسترده ای را با چین به راه انداخته اند به طوری که ارزش آن به بیش از ۳۸۰ میلیارد دلار می رسد. سهم ایران تنها ۳ درصد ارزش این تجارت است. مشخص است که طرف چینی براساس منافع ملی و بدون دوستی یا دشمنی ایدئولوژیک قصد همکاری با ایران را دارد، همان طور که با عربستان، رژیم صهیونیستی و ترکیه نیز داشته است و کشور ما نیز باید از این فرصت استفاده کند. این تفاهنامه اولین تفاهم بزرگ اقتصادی بعد از برجام است که باید از تجارب برجام برای ایجاد مکانیسم برد- برد با چین استفاده کرد. سند همکاری ۲۵ ساله با چین یکی از مهم ترین فرصت های کشور برای تبادل دانش فناوری، توسعه بازار، توسعه تجارت و... با اصلی ترین شریک تجاری ایران است که براساس تفاهنامه به دنبال انعقاد قراردادهایی با محوریت، افزایش سرمایه گذاری زیرساختی، انتقال فناوری و نوآوری و افزایش مبادلات اقتصادی با تکیه بر پیمان های پولی و ارزی است. البته ایران در این مسیر با چالش های فراوانی روبه رو خواهد بود و با توجه به نتیجه برجام باید به ۲ نکته دقت داشته باشد: اول آنکه شفافیت این اقدام برای مردم و نمایندگان مردم قابل قبول باشد و در وهله بعد بتواند به کاهش خام فروشی و افزایش ارزش افزوده کالاهای صادراتی کمک کند.

توافق با چین؛ خوب یا بد؟

در روزهای اخیر، تحلیل های مختلفی از سند همکاری با چین، چه از طرف موافقان و چه از سوی مخالفان مطرح شده که برخی موضع گیری های سیاسی مبتنی بر «منافع» یا «لجاجت» همراه بوده است. در طی همه این سال ها چین را بنظر گرفتن منافع خود شریک اول تجارت خارجی ما بوده است و با نگاهی غیرایدئولوژیک برای گسترش آن نیز تلاش کرده است. «سند جامع همکاری ایران و چین» شاید درپچه ای برای افزایش همکاری ها و انعقاد قراردادهای آتی باشد که درک چند نکته کلی حول آن ضروری است: ۱- چین تا پایان ماه مارس ۲۰۲۱ با بیش از ۸۰ کشور قرارداد بسته است. از جمله با کشورهای حوزه خلیج فارس و همچنین با کشورهای آفریقای، بنابراین همکاری با ایران نه نخستین و نه آخرین آنهاست.

۲- سند همکاری جامع که در حال حاضر تنها پیش نویس آن منتشر شده و طبق ادعای ظریف، وزیر امور خارجه کشورمان، در حال حاضر به همان نیز محدود می شود، ۹ بند دارد که در آن هرگز از کلمه قرارداد استفاده نشده است. این سند صرفا یک نقشه راه یا Frame work است.

۳- علاوه بر فواید مفاد سند که در ادامه بررسی خواهد شد، این سند این فایده را هم دارد که دیگر رقبای چین از جمله غرب را پای میز مذاکره با ما می کشاند. بعد از ایران بدون توافق جامع و همکاری گسترده با چین نتواند از غرب امتیازات در خوری را بگیرد. نگرانی غربی ها به خصوص آمریکا نشانه خوبی از این مساله است به طوری که «بلومبرگ» در مورد این توافق معتقد است: «امضای سند راهبردی بین ایران و چین چالشی برای دولت جدید آمریکا است و تعامل نزدیک آنها می تواند موجب تقویت اقتصاد ایران در برابر تحریم ها شود.»

۴- اگر تفاهنامه همکاری با چین را مقدمه ای بر بسط روابط اقتصادی دوبا چند جانبه با این کشور بدانیم و این تفاهم شروعی بر تفاهنامه های دیگر با کشورهای مختلف جهان باشد باید با در نظر گرفتن فرصت ها و چالش ها به استقبال آن رفت و دست مریزاد بر پیگیری کنندگان این تفاهنامه گفت.

چین مقصد ۲۵ درصد کالاهای ایران

ارتباط اقتصادی با چین که قدرت دوم اقتصادی دنیا است و به زعم صندوق بین المللی پول در سال های آینده قدرت اول اقتصاد جهان خواهد بود، خالی از لطف نبوده و نخواهد بود. چین سال هاست که شریک اول ایران در تجارت خارجی است و در سال های اخیر بازار اول صادرات کالاهای ایرانی (غیرنفتی) بوده و حجم کل تجارت آن نیز بالاترین رقم در مقایسه با دیگر کشورهاست. براساس آمار های گمرک ایران، ارزش کالاهای صادر شده به چین در سال ۹۹ در حدود ۸ میلیارد دلار بوده که با احتساب حدود ۳۴ میلیارد دلار ارزش کل کالاهای صادراتی ایران می توان برآورد کرد که صادرات به چین ۲۴ درصد از بازار های صادراتی هدف را دربرمی گرد. به طور کلی در سال های اخیر سهم صادرات به چین کمتر از ۲۰ درصد از کل صادرات ایران نبوده و در بالاترین رقم در سال ۹۸ به ۲۷ درصد رسیده است. در این سال از مجموع ۳۵ میلیارد دلار صادرات انجام شده، ۹ میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار به چین ارسال شده است. این درحالی است که ایران در ۳ سال اخیر با مکانیسم جدید و پیچیده ای از تحریم ها روبه رو بوده است. بنابراین تا همین حالا و بدون انعقاد سند همکاری با قراردادهای گسترده، چین شریک اول ایران در تجارت خارجی بوده است و بیشترین ارزش را برای کشور ما از این محل صورت گرفته. پس چه بسا بتوان با گسترش همکاری اقتصادی با چین رفته رفته با کم اثر کردن و خنثی سازی تحریم ها، مسیر تجارت فعالانه تر با دیگر کشورها را نیز هموار کرد.

مراقب خام فروشی به چین باشیم

بررسی جزئیات تجارت ایران و چین نشان می دهد که عمده کالاهای صادراتی ما به این کشور در ردیف مواد خام قرار دارد و در مقابل کالاهای وارداتی ما شامل کالاهای